

Arşivlerde Dijital Fırsatlar ve Dijital Hizmetlerin Araştırma Süreçlerine Yansımaları: Bellek Kurumlarında Ortak Girişimler

Hüseyin Odabaş*

Öz:

Dijitalleşen dünyada yaşam biçimlerinden, iş yapma biçimlerine, eğitim yöntemlerinden, bilgi sağlama yollarına kadar her alanda dönüşüm yaşanmaktadır. Kamusal işlemlerin dijitalleşmesiyle birlikte oluşan veriler, araştırma süreçlerine katkı sağlayabileceği düşüncesiyle dünyanın çeşitli bölgelerinde ortak veri havuzları oluşturulmakta ve/veya bütünleştirilmektedir. Diğer bir yandan kütüphaneler, arşivler ve müzelerin ortak girişimler geliştirdikleri ve sahibi oldukları verileri aynı platform üzerinde bütünleştirerek araştırma süreçlerinde daha verimli sonuçlar elde etme amacıyla ortak projeler geliştirdikleri bilinmektedir. Çalışmada öncelikle söz edilen ortak girişimlerin gerekçeleri anlatılmakta ve bu girişimlere örnekler verilmektedir. Daha sona dijitalleşme ile birlikte arşivlerde gözlemlenen dönüşüm ve dönüşümün hizmetlere yansımaları irdelendikten sonra, dünyada özellikle ulusal arşiv kurumları tarafından geliştirilen dijital hizmetler ve özellikleri hakkında değerlendirmeler yapılmaktadır. Çalışmanın devamında bellek kurumlarının öncülüğünde geliştirilen ortak platformların durumu ve araştırma süreçlerine yansımaları hakkında bilgiler verilmektedir. Türkiye’de sürdürülen arşiv hizmetlerinin durumu değerlendirildikten sonra, söz konusu hizmetlerin ulusal ve uluslararası platformlara entegrasyonunu da içerecek biçimde geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmaktadır.

Giriş

Arşivler, belgelerin gelecekte erişilebilir olmasını ve muhafaza edilmesini sağlayan kuruluşlar olarak yüzyıllardır toplum yaşamının önemli kuruluşları olarak hizmet vermeyi sürdürmektedirler. İş süreçlerinin ve doğal olarak bu süreçler içerisinde üretilen ürün ve hizmetlerin dijitalleştirilmesiyle birlikte yüzyıllardır bilinegelen ve uygulanmakta olan kural ve yöntemler dönüşmeye başlamıştır. Dijital devrim adıyla anılan bu dönüşüm, kamu hizmeti veren her örgütte olduğu gibi arşivleri de etkisi altına almıştır. Arşivler, arşivlik vasfı kazanan fiziki belgelerin önceden belirlenen kurallar dâhilinde derlenmesi, düzenlenmesi, kullanıma hazır hale getirilmesi, ayıklanması ve korunması gibi uzun zamanlar boyunca bilinen arşiv hizmetlerini yerine getirmektedir. Dijitalleşme ile birlikte söz edilen iş süreçlerinin her biri ile ilgili uygulanagelen kural ve yöntemler, dijital nesnelerin yapısına uygun biçimde dönüştü ve/veya dönüşmeye devam etmektedir.

---

* Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, odabashuseyin@gmail.com.

Dijitalleşmenin kamu hizmetlerinin uzaktan sunulmasını olanaklı kılması ve kamu kurumlarında e-devlet uygulamalarının hayata geçmesiyle birlikte, belgenin tanımı, biçimi, yönetimi, güvenliği, güvenilirliği, yasal dayanakları, sorumluları ve farkındalığı gibi pek çok hususta bilinenlerin yenilediği ve eski yöntemlere/bilinenlere karşı bir meydan okumanın başladığı başka bir döneme girilmiş oldu. Belge tanımlamadan, düzenlemeye, erişimden ayıklamaya kadar iş süreçlerinde yaşanan dönüşüm, arşivlerde belirsizliklere ve hatta sorunlara neden olsa da, bazı kronik sorunların ortadan kalkmasına yönelik fırsatları da beraberinde getirmiştir. Arşiv kurumlarının ulusal ve uluslararası düzeyde birbirlerini daha iyi tanıma fırsatı yakalamasının yanında, verilen hizmetlerin kalitesini artıran daha rekabetçi bir ortamının doğması da bu dönemde mümkün olmuştur. Örneğin arşivlerin diğer bellek kurumlarıyla ortak dijital platformlarda bütünleşik hizmetler vermesi, arşiv kayıtlarının ortak platformlarda harmanlanabilmesi ve bunların bir sonucu olarak araştırmacıların daha kaliteli erişim hizmetlerinden yararlanabilmesi, dönüşüm sürecinin sunduğu fırsatlardan bazıları olarak değerlendirilebilir.

1. Arşivlerin, Kütüphanelerin ve Müzelerin Benzerlikleri

Sahip oldukları özellikler nedeniyle arşivler, kütüphaneler ve müzelerden bağımsız şekilde kurumsallaşmış ve yüzyıllar boyunca diğerlerinden izole şekilde hizmet üreten toplumsal organizasyonlardır. Arşivlerde kullanılan metotlar, sunulan hizmetler ve hizmet verdiği kullanıcı grupları gibi pek çok husus diğer bellek kurumlarından farklıdır. Örneğin kütüphanelerde kaynakların büyük çoğunluğu halkın kullanımına açıkken, arşivlerde çoğunlukla kişilerin, ailelerin, kurumların ve hatta ulusların kullanımı ile kısıtlanabilmektedir. Bu nedenle kütüphanelerde kataloglama hizmetlerinin gelişimi, yaygınlaşması ve toplu olarak hizmete sunulması arşiv kurumlarına göre oldukça ileri düzeydedir. Müzelerde ise derlenen materyal arşivlere kıyasla daha güvenli ortamlarda korunur ve büyük oranda erişime kapalıdır. Bu nedenle müze katalogları daha çok özel araştırmacıların ve kurum personelinin gereksinimlerini karşılamak üzere hazırlanır. Yine bu nedene bağlı olarak müzelerde derlemenin kataloglanması diğer müzelerle işbirliği içine girmek ve standartlaşmaya odaklanmak, kütüphanelerde ve arşivlerde olduğu kadar öncelikli hedefler içinde yer almaz.

Bununla birlikte müze küratörleri daha az miktarlarda metin içeren üç boyutlu nesnelerin derlenmesi ve hizmete sunumu ile ilgilenirken; kütüphaneciler iki boyutlu bilgi yoğunluklu kitaplar, filmler ve diğer basılı materyaller ile, arşivciler ise arşivlik kağıt dokümanlar ve elektronik belgelerle meşgul olmaktadır. Yani üç kulvarın da kendi içinde özellikle odaklandığı materyaller arasında farklılıklar bulunmaktadır (Lo, But and Trio, 2013, ss. 2-3)

Buckland'ın (Buckland, 1991) enformasyon kavramı üzerinde yaptığı değerlendirmeler doğrultusunda “müzeler topladıkları materyalin türü yönünden kütüphaneler ve arşivlerden farklı olsa da, müze materyali, kendi dönemine ışık tutması, kendisi hakkında veriler içeren kataloguyla birlikte hizmete sunulması ve diğer materyallerle olan ilişkileri nedeniyle enformasyon değeri olan objelerdir”. Enformasyon değerleri nedeniyle müze materyali kütüphane ve arşiv materyallerine benzer özelliklere sahiptir. Bu yönüyle her üç kurumda

da hizmetlerin ortak hedefler doğrultusunda verildiğini söylemek yanlış bir değerlendirme olmaz.

Yüzyıllar boyunca sahip oldukları bu önemli ortak özelliklere rağmen birbiri ile yakın temas kur(a)mayan söz konusu bellek kurumları, bilgi erişim güzergâhının dijitalleşmesiyle birlikte aynı ortamı ve/veya ortak platformları paylaşmaya zorlanmıştır. Dijitalleşme, günümüz insanının yaşam biçimini her yönüyle değiştiren ve/veya değişime zorlayan deneyimleri yaşatmaya devam etmektedir. Söz konusu deneyimlerin yaşandığı ortamlardan biri de bilgi merkezleridir. Bilgi merkezleri, yaklaşık yirmi yıldır dijitalleşmenin etkilerinin artan şekilde hissedildiği kurumlar arasında yerini almaktadır. İnsan oğlunun yüzyıllardır kayıt altına alma ihtiyacı duyduğu bilgi varlıklarını depoladığı kağıdın ömrü tamamlanmış, tarihin yeniden tekerrürü ile dijital kayıt ortamlarının tercih edildiği bir döneme girilmiştir. Kuşkusuz tercihin dijital kayıt ortamlarda yapılmasının önemli gerekçeleri vardır. Hız, maliyet, yaygınlık ve erişim gibi önemli yararlılıklar, bu tercihe yön veren temel etkenler arasında yer almaktadır. Bu dönemde bir yandan bilgi merkezlerinin büyük oranda sahibi olduğu kâğıt taşıyıcısı üzerinde kayıtlı bilgi varlıklarının dijitalleştirilmesine yönelik çabalar sürerken, diğer yandan yeni modeller ve yazılımlar aracılığıyla dijital doğan bilgi varlıklarının üretilmesine devam edilmektedir.

Dijitalleşme süreci, şekli, rengi, ebadı, türü ve kütlesi farklı olan her bir materyalin görüntülenebilmesi ve ön incelemelerinin yapılabilmesine olanak sağlayan dijital kopyaların üretilmesinin yolunu açmıştır. Böylelikle yüzyıllardır birbirinden bağımsız örgütler olarak kurulan kütüphane, arşiv ve müze gibi bellek kurumlarında muhafaza edilen materyalin ortak zeminde erişilebilir kılınmasının yolu açılmış ve bu kurumlar arasında bilgi erişim bağlamında ortak hizmetlerin geliştirilmesi konusunda zorlayıcı bir durum ortaya çıkmıştır. Bellek kurumlarının karşı karşıya kaldığı zorlayıcı etkinin birbirini tamamlayan birkaç boyutundan söz edilebilir. Dijitalleşme süreçlerinde yasal, bürokratik ve geleneksel gereksinimlere gösterilmesi gereken hassasiyetin benzeri, standartlara uygun ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi konusunda da gösterilmelidir. Dijitalleştirme, kitlelerin yararlanması amacıyla yaşama geçirilen bir uygulama türüdür. Bu bakımdan dijitalleştirmenin asıl hedefi, çalışmaların sürdürüldüğü kurumla sınırlı kalmamalı. Dijitalleştirme çalışmalarında asıl hedef ulusal boyutta yararlılıklar sağlamak şeklinde olmalıdır. Ulusal yararlılıkları daha üst düzeylere çıkarabilmenin yolu ise denetimli olması koşuluyla uluslararası standartlara uyumlu olmaktan geçmektedir.

Dünyada kişisel, kurumsal ve ulusal boyutta hak ihlallerine yol açmayacak şekilde kamusal verilerin kontrollü olarak araştırmacıların hizmetine açıldığı bir döneme girilmiştir. Bilişim teknolojilerinin bilgi sektöründe daha yaygın ve derin biçimde kullanılmaya başlamasıyla birlikte bellek kurumlarında veri paylaşımı ile ilgili olarak yenilikçi hizmetlerin yaşama geçirilmesi söz konusu olabilmiştir. Kamu kurumları tarafından üretilen dijital verilerinin araştırma süreçlerine dâhil edilmesi konusunda bellek kurumlarının aktif rol üstlenmesi, bu kurumlara bir atılım fırsatı sağlayabilir. Bunun için bazı koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Öncelikle bellek kurumlarının üst düzey yöneticilerinin, geleceğin ortak zeminini birlikte inşa edebilmelerinin yolunu açacak iradeyi gösterip bir araya gelmesi gerekir. Daha sonra ulusal düzeyde enformasyon ve bilgi üreten başta arşivler,

kütüphaneler ve müzeler olmak üzere her türlü bellek kurumunun dijital içeriğinin ortak platformlarda derlenebilmesini olanaklı kılan standartları görüşmek ve alınan kararları uygulamak üzere tek çatı altında örgütlenmesi gerekmektedir.

Bellek kurumlarında dijital ürün ve hizmetlerin standartlaşmasında uluslararası standartlardan yararlanmanın pek çok kazanımı olabilmektedir. Kontrollü olması koşuluyla bellek kurumları aracılığıyla derlenen dijital içeriğinin uluslararası boyutta paylaşılması, tarihten gelen siyasi sorunları ilgili mercilerde doğru belgelerle savunabilmek, kültürel, eğitimsel, siyasi ve turizm gibi pek çok hususta ülkeye katma değer yaratmak, bölgenin tarihten gelen bağlarını belgeleyerek geleceğin kalıcı verilerini oluşturmak şeklinde pek çok yararlılığı bulunmaktadır. Daha çok gizli ve ulusal kimlikleriyle tanınan arşivlerin, dijitalleştirme süreçleri ile birlikte eğitimsel, kültürel, siyasi ve stratejik hususlarda önemli kazanımlar sağlayabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu bakımdan arşivlerde dijitalleştirme süreçlerine daha çok önem verilmeli, bu kurumlarda açıklık konusunda daha öncül roller üstlenilmeli ve diğer bellek kurumlarıyla ortak dijital girişimler konusunda daha istekli olunmalıdır.

Bellek kurumları, dijital geleceklerini daha sağlam şekilde inşa etmek ve bir anlamda varlıklarını tehdit eden belirsizliği ortadan kaldırmak için ortak projeleri hayata geçirmelidirler. Dijital ortamların özelliklerine uygun olarak kendilerini yeniden tanımlamaları ve ortak hizmetler geliştirmelerinin pek çok yararlılığı olacaktır. Bu yararlılıklardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Araştırma süreçlerinin daha kısa sürede, olabildiğince verimli olarak tamamlanmasının yolu açılır,
- Örtük verilerin erişiminde sorunlar azalır ve araştırılan konuların daha bütüncül olarak değerlendirilebilmesi mümkün olabilir,
- Mükerrer işlerin tekrar edilmesi önlenir ve kurumların dayanışma içinde daha fazla güçlenmesi sağlanır,
- İşbirliği içinde olan kurumlar zayıf kaldıkları noktalarda diğer kurumların gücünden yararlanarak sorunlarını azaltabilir,
- Doğru koordinasyon ile kurumlar arasında rekabetin olumlu katkılarından yararlanılabilir,
- Nitelik ve nicelik yönüyle daha iyi bir personel planlaması yapılabilir ve uzmanlık paylaşımının yararlılıklarından yararlanılabilir,
- İyi bir örnek geliştirilebildiği takdirde diğer ülkelerin rol model aldığı ülkeler arasına girilebilir ve bu durumun katma değerinden yararlanılabilir,
- Aynı veri havuzunda bir araya getirilen yüksek hacimli bilgi kaynakları üzerinde veri madenciliği çalışmalarının yapılmasına olanak tanınır.

Kütüphaneler, arşivler ve müzeler gibi kendine özgü yapılandırılmış verileri olan kurumların yanında, on yıllardır dijital ortamlarda üretilmekte olan diğer kuruluşların kamusal verileri de aynı kategori içinde planlamaya dâhil edilmelidir. Zira herhangi bir toplumsal olgunun sebepleri başka bir toplumsal vaka ile açıklanabilmektedir. Örneğin hava kirliliğini izlemek amacıyla sürdürülen emisyon ölçümleri ve verilerinin

paylaşılabilirlik ve birlikte çalışılabilirlik ölçütleri içinde aynı çatı içerisinde araştırmacıların kullanımına sunulması ile belirli bir bölgede ortaya çıkan hastalıklar arasında ilişkiler ortaya çıkarılabilir. Benzer şekilde iklim verileri ile tarımsal üretim, nüfus verileri ile işsizlik, göç verileri ile toplumsal olaylar gibi pek çok toplumsal olay ve olgu arasında ilişkilerin açıklanabilmesi, bahsedilen tek merkezli, birlikte çalışılabilirlik ve paylaşılabilirlik esaslarına uygun erişim ortamlarının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Bu sayede yapılandırılmış kaynaklara ek olarak, yarı yapılandırılmış verilerin de araştırma süreçlerinde değerlendirilebilmesiyle daha dinamik bir araştırma iklimi oluşturulabilir.

2. Bellek Kurumlarının Ortak Girişimleri

Dünyada bellek kurumlarının öncülüğünde dijital hizmetlerin standartlaştırılması, dijital verilerin tek merkez etrafında koordine edilerek aynı veri havuzunda toplanması ve nihai olarak farklı tür bilgi kaynaklarının ve araştırma verilerinin aynı merkez üzerinden erişilebilir kılınmasına yönelik ulusal ve uluslararası düzeylerde çok sayıda girişim başlatılmıştır. Kaynakların aynı platformda bütünleştirilmesini sağlayan söz konusu girişimler, araştırma süreçlerini güçlendiren ve üretken kılan yararlılıklar sunmaktadır. Her bir bellek kurumunda uzun yıllardır kullanagelen özel tekniklere dayalı bütünleştirme sorunlarına rağmen, keşfe açık, paylaşılabilir ve tek merkezli erişim platformlarının hayata geçirilebilmiş olması önemli bir başarı olarak değerlendirilebilir. Bu tür platformların geliştirmesine yönelik örneklerin birçoğu son on yıl içinde yaşam bulmuştur.

Örneğin bunlar arasında ‘The New York Art Resources Consortium (NYARC)’ en yeni olanları arasında yer alır. Proje kapsamında The Brooklyn Museum, The Frick Collection ve The Museum of Modern Art’ın kütüphanelerindeki kaynakların aynı platform üzerinde hizmete sunulması mümkün olabilmektedir.

Teknoloji aracılığıyla sanat kaynaklarının erişimini ileri düzeylere taşıma; bilimsel, eğitsel ve kültürel kaynaklarla üç ayrı bellek kurumunun misyonunu geliştirme bu projenin temel amaçları içinde yer alsa da, yenilikçi ve model bir bilgi sistemi programının geliştirilmesine öncülük yapma projenin en önemli hedefleri arasında yer almaktadır (The New York Art Resources Consortium, 2017). Sistem üzerinde kayıtlı kaynaklara bakıldığında el yazmasından resmi belgeye, resimden kitaba, heykelden tabloya kadar kütüphanelere, arşivlere ve müzelere özgür her türlü materyalin kaynaklar içinde yer aldığı ve aynı platform içinde harmanlanabildiği görülmektedir.

Bu amaçla oluşturulmuş başka bir örnek ise Finlandiya Milli Kütüphanesinin koordinatörlüğünde geliştirilen Finna sitesi ve kataloğudur. Finna, ülkede hizmet veren her türlü bellek kurumunun materyalinin bibliyografik künyesini ve eğer izinli ise ve dijitalleştirme süreci tamamlanmışsa metnini, görüntüsünü, filmini ve/veya sesini araştırmacıların hizmetine sunma amacıyla geliştirilmiş bir projedir. Finna, Eğitim ve Kültür Bakanlığı Ulusal Dijital Kütüphane (NDL) projesinin bir parçası olarak VuFind ve diğer açık kodlu yazılımlardan yararlanılarak geliştirilmiştir (What is Finna?, 2017). Sistemde kaynakların her birinin künye verileri sosyal medya ve e-posta yoluyla paylaşılabilme, bibliyografik veri yönetimi stilleri ve atıf stillerinden bazıları ile birlikte

edinilebilmekte. Her türlü bellek kurumunu aynı platform içinde bütünleştirme amacıyla geliştirilen proje, bu tür içinde başarılı uygulamalar arasında yer almaktadır.

Ortak girişimler sonucunda oluşturulmuş diğer bir kuruluş ise ‘The Coalition to Advance Learning in Archives, Libraries and Museums’dür. Amerika Birleşik Devletler’nde, bütçesi kamu ve özel sektör ortak girişimine dayalı ve OCLC’nin yürütücülüğünde yönetilen koalisyon, 2013 yılında kurulmuştur. Koalisyon kendine "kütüphanelerin, arşivlerin ve müzelerin sahip olduğu işgücünü daha verimli ve yetkin kılmak, güçlü ve sürdürülebilir eğitim ve mesleki gelişim programlarını planlayabilmek amacıyla örgütsel sınırlar içinde bilinçli bir koordinasyon görevi için çalışmak" şeklinde bir misyon belirlemiştir (Becerra-Licha et al., 2017, ss. 8-9). Koalisyon, bellek kurumları arasında ortak uygulamaların yaşama geçirilebilmesi için paydaşlarını bir araya getirmek ve uzun vadeli projelerin altyapısını oluşturmak amacıyla koordinatörlük sorumluluğunu yerine getirmektedir (Spanning Boundaries: Coalition to Advance Learning in Archives, Libraries and Museums, 2015).

İnternet üzerinde on yıllardır birbirinden bağımsız şekilde yayımlanmış olan kütüphane, arşiv ve müze niteliğinde kaynakların derlenmesi konusunda gönüllülük üzerine çalışma sürdüren Internet Archive, bilgi merkezlerinde farklı özelliklere sahip her çeşit bilgi kaynağını tek bir merkez üzerinde hizmete sunma konusunda iyi örneklerden biridir. 1996 yılında oluşturulan platform, kitap, dergi, figüratif sanat yapıtları, belge gibi diğer ortak platformlarda görülenlerin dışında eski yazılımlar, tv programları, web siteleri ve filmler gibi çok farklı ürünleri standart nitelendirme ve sınıflama yaklaşımı ile aynı yapı içerisinde muhafaza etmektedir. Yaklaşık 279 milyon web sayfası, 11 milyon kitap ve metin, 4 milyon ses kaydı, 3 milyon film ve televizyon programı, 1 milyon resim ve 100.000 bilgisayar yazılımı ile önemli bir miktarda materyal barındıran arşivde, dijital içeriği tamamlanmış olan kayıtların içeriği görüntülenebilmekte ve/veya indirilebilmektedir. Internet Archive gönüllüleri, kar amacı gütmeyen bir organizasyon olarak ve kütüphane hizmetlerine benzer şekilde çalışmalarını araştırmacılara ve bilim insanlarına evrensel düzeyde hizmet verme amacıyla sürdürmektedirler. (Internet Archive: About IA, 2017). Fiziki bir arşiv, kütüphane veya müze kurumuna bağlı olmaksızın bağımsız biçimde oluşturulan söz konusu girişim, fiziki mekâna dayalı hizmet veren bellek kurumlarının model alabileceği başarılı bir yapılanma olarak değerlendirilebilir.

Bellek kurumları arasında uluslararası düzeyde gerçekleştirilen diğer bir ortak girişim ise The World Digital Library projesidir. Proje, UNESCO tarafından desteklenen, dünyanın farklı bölgelerinden kütüphanelerin, arşivlerin, müzelerin, eğitim kurumlarının ve çeşitli uluslararası kurumların ortak olarak içinde yer aldığı, farklı özellikleri olan bilgi kaynaklarını tek bir dijital platform üzerinde bütünleştirme amacıyla Library of Congress tarafından yönetilen ortak çalışma ürünü olarak geliştirilmiştir (Mission and Objectives - World Digital Library, 2017). 60 ülkeden 149 kütüphane, müze ve arşivin ortak dermeye katkı sağladığı projede, yaklaşık 925.000 dosyadan ibaret 16.000 farklı tür materyal aynı yapı içinde harmanlanabilmiştir (Collection Statistics – World Digital Library, 2017). Söz konusu proje ile ulaşılmak istenen başlıca hedefler ‘uluslararası ve kültürlerarası özellikleri

olan ortak bir anlayış ve girişim oluşturmak, kurumlar ve ülkeler arasında görülen dijital uçurumu daraltmak' şeklinde açıklanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde OCLC sorumluluğunda ArhiveGrid adıyla yaşama geçirilen dijital platformda, arşiv, kütüphane ve müze gibi birbirinden belirgin çizgilerle ayrılan kurumların dijital verilerinin anılan diğer projelerde olduğu gibi bütünleştirildiği görülmektedir. Platformda metin içerikli belgelerin yanı sıra, ses, resim ve hareketli görüntülerden oluşan belgelere de erişilebilmektedir (OCLC, 2017).

Bunlara ek olarak Kanada Kütüphane ve Arşivi tarafından geliştirilen ortak platformda ve Avrupa Birliği kaynakları ile birlik ülkelerinin sahip olduğu kültürel mirasın bir araya toplanması amacıyla geliştirilen Europeana Projesinde de farklı amaçlarla üretilen, derlenen ve çeşitlilik içeren kaynaklarını harmanlandığı bilinmektedir. Europeana kataloğunda büyük çoğunluğu metin içerikli belgeleri kapsamının yanı sıra müzik, sanat yapımı, ses, üç boyutlu nesne ve video gibi pek çok türden oluşan yaklaşık 50 milyon materyal araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır (Welcome to Europeana Collections - Europeana Collections, 2017).

Aynı amaca hizmet etmelerine rağmen bellek kurumları arasında veri paylaşımı ve entegrasyonuna yönelik çalışmaların yeterli olmadığı bilinmektedir. Kurumlar arasında ortak girişim bilincini yayabilmenin, birlikte çalışılabilirlik esaslarına göre veriler üretebilmenin, ortak sistemler geliştirebilmenin ve böylece tek gövde üzerinde bütünleşmiş veri havuzlarıyla üretkenliği teşvik eden gelişmiş bir ulusal araştırma iklimi oluşturabilmenin bazı ön koşullarının yerine getirilmesi gerekmektedir. Bellek kurumlarının ve kamuya açık veri üreten kurumların tek merkez etrafında örgütlenmesi ve bunların bir *üst kurul* tarafından koordine edilmesi yerine getirilmesi gereken koşullardan bazılarıdır.

Farklı tanımlama yöntemlerine, ürün özelliklerine ve çeşitliliklerine rağmen milyonlarca materyali ortak platformlarda erişilebilir kılmak önemli bir başarıdır. Elde edilen başarı aynı zamanda yüzyıllardır izole olmuş bu kurumların geleceğine de ışık tutan emareler de barındırmaktadır (Odabaş, 2017). Bütün bu gelişmeler Türkiye'de geleceğin bilgi merkezlerinin en önemli özelliği olan işbirliğinin önemini kaybetmeden ve zamanını geçirmeden tesis edilmesi konusunda uyarılar barındırmaktadır.

3. Arşivlerde Dijital Olanaklar

Arşivlerde dijitalleşme sürecinin ulaştığı çeşitliliği görebilmek için ulusal arşivlerin webe dayalı arşivcilik hizmetlerini incelemek doğru bir strateji olarak değerlendirilebilir. Zira arşivlerin dijitalleşme süreçleri ile varmak istedikleri öncelikli amaç, hizmetlerin ağ ortamları aracılığıyla iş ortaklarına, paydaşlarına ve araştırmacılara ulaştırılmasıdır. Bu nedenle dijital hizmetleri değerlendirirken dünyanın çeşitli bölgelerinde arşivlerde web aracılığıyla sunulan hizmetleri incelemek, bu alanda mevcut koşullar ve gelişmeleri ortaya çıkarmak açısından yeterlidir. Bu bakımdan çalışmanın bu bölümünden sonra dünyanın farklı bölgelerinde web aracılığıyla hizmete sunulan dijital arşiv hizmetlerinin tür ve özelliklerine yönelik örnekler yer verilmektedir.

Aranılan belgenin erişimi ve gereksinim duyulanların edinimi, bir arşivin kullanıcılarına sunabileceği en öncelikli hizmetlerden biri olmalıdır. Son yıllarda ulusal arşivlerde arama ve sağlama hizmetlerinin önceki yıllara oranla oldukça ilerlediği bilinmektedir. Son on yıla kadar arşivlerde hizmete sunulan çevrimiçi kataloglar büyük ölçüde metin içerikli belgelere erişirme amacıyla hizmet vermekteydi. Oysa günümüzde arşiv katalogları görüntü, ses ve film gibi zengin içeriğe erişirmenin yanı sıra, bu içeriği görüntüleme ve edinme amacıyla da tasarlanmaktadır. Dünyada bazı ulusal arşivlerin katalog sistemlerini, kaynakların künye verileriyle içeriğin görüntüsü ve dosyanın kendisini araştırmacılara sunma amacıyla geliştirdikleri bilinmektedir. Örneğin Kanada Milli Kütüphanesi ve Arşivi, İngiliz Milli Arşivi ve Amerika Birleşik Devletleri Milli Arşivi gibi pek çok arşiv kurumunun kullanıcıların bir kısım belgeyi doğrudan edinebilmesinin yolunu açan çözümler ürettiği bilinmektedir. Benzer çalışmanın Türkiye’de Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından da geliştirildiği bilinmektedir.

Dijital hizmetler konusunda dünyanın örnek aldığı Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Avustralya gibi ülkelerin milli arşivlerinde içeriğin dijitalleştirilmesi ve dijital içeriğe keşif konularında oldukça yenilikçi hizmetlerin geliştirildiği bilinmektedir. Araştırmacılarına künye ve içerik paylaşımı ile ilgili zengin seçenekler sunabilmek için, verilerin uluslararası standartlara uygun olarak oluşturulduğu görülmektedir. Dijital içeriği üstveri kaydıyla ve/veya xml çıktı transferiyle birlikte kayıt altına aldıkları görülmektedir. Bununla birlikte köz edilen kurumların tamamında kaynağın sosyal medya üzerinde paylaşımını kolaylaştıran seçenekler bulunmaktadır. Örneğin Amerika ve İngiltere ulusal arşivlerinin kataloglarında facebook ve twitter gibi en yaygın sosyal medya araçlarından doğrudan paylaşımında bulunulabilecek bağlantılara yer verilmektedir (Odabaş, 2017).

Dünyada arşivcilik alanında söz sahibi kurumlarından biri olan Amerika Birleşik Devletleri Milli Arşivinde arşiv ve müze koleksiyonlarından ilham alınan hediyeelik eşya ürünlerinin satışa sunulduğu online alışveriş imkanının yanı sıra, orijinal bir belgenin veya resmin reproduksiyonu için siparişler verilebilmektedir (Office, 2017).

Yeni Zelanda Milli Arşivlerinde değerli koleksiyonlardan oluşan albümler kullanılarak online sergiler düzenlenmektedir. Bu sergiler sürekli olarak güncellenmekte ve bu yolla kullanıcılarına sürekli değişen zengin kaynaklar üzerinde gezinme fırsatı sunulmaktadır (Exhibitions & Events - Archives New Zealand, 2017). Aynı zamanda web üzerinde tematik bazı konularda alan araştırması raporları zengin görsel içerikle birlikte kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Örneğin I. Dünya Savaşı hakkında raporun, belgelere ve zengin görsellerle desteklenerek araştırmacılarla paylaşıldığı görülmektedir.

Benzer bir çalışmanın ise Avustralya Milli Arşivleri tarafından daha gelişmiş bir düzenleme tekniğinden yararlanarak sunulduğu görülmektedir. Bu teknikle tematik konuların dinamik zaman çizelgesi üzerinde alt konu başlıkları ile ilgili içerik ve dijital nesnelere aracılığıyla anlatımı yapılmıştır (National Archives of Australia: Queen Victoria Terrace, 2015).

Arşiv kataloglarının belgenin provenansını yansıtması, arşivcilik metodolojisi ve uygulamalarının en temel gereksinimlerinden birini oluşturur. Arşiv kataloğunun, incelenmekte olan bir belgenin fonksiyonel ilişkilerini de yansıtması, konuyu bütüncül değerlendirebilmek açısından önemlidir. Bu bakımdan kataloglarda belgenin üretildiği kurum ve birimle birlikte, belgenin üretimine neden olan diğer belgeleri ve ilişkisel belgeleri de gösterecek şekilde ayrıntılı hazırlanması gerekir. Buna ek olarak kataloğun, belgenin konusunun hangi üst konular içinde sınıflandırıldığını göstermesi, araştırmasını konu takibi yaparak derinleştirmek isteyen araştırmacıların işlerini kolaylaştırmaktadır.

İncelenen milli arşivlerin büyük oranda kataloglarında söz konusu gereksinimi karşılayacak ayrıntılara yer verildiği görülmektedir. Örneğin Kanada Kütüphane ve Arşivi'nde belge, seri ve fon düzeyinde temel erişim unsurlarını yansıtan detayın yanında, belgenin/belge grubunun fon ve seri hiyerarşisinde bulunduğu katman ile ulusal konu başlıkları listesine göre ilişkili olduğu konu grupları da gösterilmektedir (Odabaş, 2017).

Arşivlerde dijital hizmetlerin başarılı biçimde yaşama geçirilebilmesinin öncelikli unsurlarından biri açıklık prensibinin benimsenmesinden geçmektedir. Açıklık, sahibi olunan bilgi kaynaklarının kamunun yararına olacak biçimde en üst düzeylerde yararlandırılması ve bu amaca ulaşmayı olanaklı kılacak gereklerin yerine getirilmesi şeklinde açıklanabilir. Açık veri ve içerik, herkes tarafından herhangi bir amaç için özgürce kullanılabilir, değiştirilebilir ve paylaşılabilir olandır (The Open Definition - Defining Open in Open Data, Open Content and Open Knowledge, 2017). Kuşkusuz arşivlerde her materyalin herkes tarafından özgürce kullanılmasından bahsedilemez. Buna mukabil arşivlerin çoğunda toplam materyal içinde araştırmaya açılmasında sakınca olmayan materyalin oranı kısıtlı olana göre yüksektir ve bu türün açıklık prensibine göre yönetilmesinde bir sakınca yoktur. Dolayısıyla bellek kurumlarının ortak platformlar üzerinde bütünleştirilebilmesi, arşivlerin açıklık prensibini ilke edinmesini ve arşiv yöneticilerinin kendilerine verilen yetkiyi açıklık prensibine uygun biçimde kullanmalarını gerektirmektedir.

Dünyada son yıllarda kamu kurumları ve/veya kamuya hizmet üreten yarı resmi örgütler tarafından üretilen verilerin, açıklık politikasının uzantısı olarak birbirleri arasında ve aynı zamanda kamuya açık şekilde paylaşımına ilişkin örnekler geliştirilmeye başlanmıştır. Kuşkusuz e-devlet uygulamaları ile varılmak istenen nihai amaç bu tür verilerin paylaşımıdır ve bu amacın, içinde bulunduğumuz dönemde yaşam bulmaya başladığı görülebilmektedir. ***İyi bir kamu yönetimi ve daha başarılı araştırma hizmetlerinin gereği olarak kütüphaneler, arşivler ve müzelerin dışında diğer kamu kuruluşları tarafından üretilen kamusal verilerin de paylaşım esasına uygun sistemler aracılığıyla araştırma süreçlerine dâhil edilmesi, her alanda daha planlı bir gelecek inşa edebilmek açısından önemlidir.***

Dünyada kamu verilerinin açıklık düzeyini saptamak ve duyurmak amacıyla hizmet üreten The Global Open Data Index (GODI) bölgesel ve tematik konularda açıklık durumuna ilişkin raporları web sitesi aracılığıyla duyurmaya devam etmektedir (About - Global Open Data Index, 2017). GODI verileri üzerinde, üretilen dijital verilerin standartlaşması ve

birlikte çalışabilirlik sonuçları hakkında ülkeler arasında karşılaştırma yapılabilir. GODI, Kanada International Development Research Centre (IDRC), Dünya Bankası, Birleşik Krallık'tan Department for International Development (DFID) ve Global Affairs Canada (GAC) tarafından finanse edilerek oluşturulan Open Data for Development (OD4D) programının ürünü olarak geliştirilmiştir (Place overview: Global Open Data Index, 2017).

Kamboçya, Laos, Myanmar, Tayland ve Vietnam ile bu ülkelerin ortak coğrafyalarından biri olan Mekong deltasına ilişkin pek çok konuda verinin ortak havuzda paylaşımına sunulduğu Open Development platformu, açık veri uygulamalarına verilebilecek iyi örneklerden biridir. Platformda araştırmacılara, harita üzerinde sosyal gelişim, arazi türü, eğitim düzeyi, çevre, enerji, demografi ve tarımsal faaliyetler gibi pek çok konuda karşılaştırmalı verileri inceleme ve edinme fırsatı sunulmaktadır (Maps: Open Development Cambodia (ODC), 2017). Her ülkenin iş potansiyeli, sanayisi, eğitimi, ekonomisi gibi pek çok özelliği hakkında bilgi edinilebildiği gibi, bu bilgilerle ilgili veriler rdf, xml ve json türü paylaşılabilir veriler şeklinde edinilebilmektedir. Örneğin söz konusu yapı içinde Myanmar'a ait 163 dataset, 952 yayın ve 13 ayrı mevzuat incelenebilmekte ve/veya indirilebilmektedir (Data, 2017).

Herkesin daha iyi, başarılı ve üretken bir gelecek için açık veriden yana tavır almasına ihtiyaç var ve bu tavır ulusal dijital veri merkezinin ülkenin sahip olduğu her türlü dijital veriyi kapsayacağı biçimde geniş ölçekli olmalıdır. Kütüphaneler, arşivler ve müzelerin yanısıra kamuya açık her kurumun ürettiği her türlü verinin aynı havuz içinde yönetilebileceği bir yapılanmaya gereksinim vardır. Ulusal veri merkezinin yalnızca politika belirleme ve kamuya açık veri üreten kurumları koordine etme sorumluluğu değil, aynı zamanda ulusal dijital kütürlük hizmeti ile tarihi bir sorumluluğu da yerine getirmesine ihtiyaç vardır. Dijital kütürlük, yaşam döngüsü boyunca dijital araştırma verilerinin saklanması, korunması ve katma değere dönüştürülmesine olanak sağlamaya yönelik çalışmalardır. Kütürlük, dijital verilerin uzun dönemler boyunca diğer verilerle birlikte ortak platformlarda bütünleştirilmesine, teknolojik tehditler karşısında risklerin azaltılmasına ve yüksek kaliteli ve açıklık prensibine uygun olarak araştırma hizmetine sunulmasına yönelik koruyuculuk hizmetleridir (What is digital curation?: Digital Curation Centre, 2017).

Bu noktada İngiltere'nin önemli kamu örgütlerinden biri olan Digital Curation Center (DDC)'in Türkiye'de kurulması gereken ulusal veri merkezi için iyi bir örnek olduğu düşünülebilir. DDC, zorunlu derleme yapan organizasyonlara yol arkadaşlığı yapmanın yanısıra, seçicilik temeline dayalı derleme yapan kurumların veri yapılarının standartlaşmasına yönelik çözümler üretmektedir (About the DCC: Digital Curation Centre, 2017).

DDC'nin hizmet portföyü incelendiğinde, kütüphaneler ve arşivler gibi örgütlere ek olarak dijital veri üreten her kuruma standart veri üretimi, üretilen verilerin tanımlanması ve sınıflandırılması konularında rehberlik hizmeti vermektedir. Bu bağlamda metadata, sözlükler, teknik standartlar ve güvenlik standartları gibi önemli konularda ortak altyapının

geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Kurumun hedefleri arasında yalnızca kütüphaneler ve arşivlerin dijital içeriğinin uyumlaştırılması yönünde bir misyonun olmadığı bilinmektedir. Nüfus, maliye, tapu, askeriye, eğitim gibi kamu yaşamı içinde hizmet üreten kurumların ürettiği her türlü dijital verinin aynı hedef doğrultusunda üretilmesini sağlamak ve aynı eksen içerisinde yönetilmesine yönelik çözümler üretmek DDC'nin öncelikli amaçları arasında yer almaktadır (Preservation and Curation in Institutional Repositories: Digital Curation Centre, 2010).

Dijital kütürlük alanı içinde kuşkusuz bilgi, doküman ve belge üçgeni içinde yer edinen her unsur hakkında uluslararası geçerliliği kabul gören standartların önemi tartışılmaz. Bu alanda atılan her adımda öncelikle standartların incelenmesi ve bunlardan yararlanma yolunun tercih edilmesi, büyük ölçüde yapılan işlerin daha sonra tekrar edilmesi sorununu ortadan kaldırır. Kaydedilen her dijital unsurun erişim, tanımlama, üyelik, açıklama, koruma ve düzenleme gereksinimlerinin karşılanması amacıyla kullanılan metadata, kütürlük uygulamalarının temelini oluşturur. Metadata, dijital verilerin uzun dönemler boyunca nitelenmesini, keşfedilmesini, muhafaza edilmesini ve sistemler arasında transfer edilebilmesinin yolunu açmaktadır (Using Metadata Standards: Digital Curation Centre, 2017).

4. Değerlendirme ve Sonuç

Ulusal bellek kurumları tarafından verilen hizmetlerin, toplumun bütün kesimlerinin bilgi ve belge gereksinimlerini karşılamaya ve onların yaşam boyu öğrenme becerilerini güçlendirmeye yönelik bir amacı olmalıdır. Ülkenin her ferdi kamu hizmetlerinden eşit ölçüde yararlanma hakkına sahiptir. Dolayısıyla her bellek kurumu hizmet politikasını, bilgi ve belge gereksinimi olan her bireye eşit ölçüde hizmet verme yaklaşımına uygun biçimde oluşturmalıdır. Herhangi bir vatandaşın kendi tarihini, ailesinin özgeçmişini, soyadının ne anlama geldiğini, yaşadığı kentin özelliklerini, doğduğu yerleşim yerinin adının hangi anlama geldiğini ve buna benzer bilgi gereksinimleri edinme hakkı vardır. Benzer şekilde her vatandaş doğduğu yerin yıllar öncesine ait filmi görme veya taşıdığı kasabanın geçmişine ait folklorik özellikleri tanıma hakkına da sahiptir. Bütün bu haklar ancak ülkenin bilgi ve belge kaynaklarının ulusal bir politika dâhilinde planlanması ve yönetilmesi ile verilebilir. Vatandaşların bu haklarının ülkenin bütün bilgi birikiminden aynı anda ve ortamda, doğru, kolay ve doyurucu biçimde karşılanabilmesi ise, gerekli adımların atılmasını gerekli kılmaktadır.

IFLA tarafından hazırlanan 'Public Libraries, Archives and Museums: Trends in Collaboration and Cooperation' adlı raporda kütüphaneler, müzeler ve arşivler arasında işbirliği oluşturmalarının gerekçeleri ve doğal olarak beklenen yararlılıklar şu şekilde listelenmektedir (Yarrow, Clubb and Draper, 2008):

- a) Toplumun gelişimine ve yaşam boyu öğrenmeye daha fazla/etkili katkılar yapmak
- b) Daha kaliteli hizmetler sunmak
- c) Sahip olunan kaynaklara evrensel ölçüde erişmeyi olanaklı kılmak
- d) Her birinden yararlanmakta olan kullanıcı/ziyaretçi sayısını artırmak

e) Kültürel miras kapsamında olan materyalin muhafazasına yönelik işbirliği gereksinimini karşılamak.

Ülkede kapsamında yayınların, arşivsel belgelerin, sergilenmek amacıyla müzelerde toplanan ve muhafaza edilen materyalin, hava raporları, afet verileri, toplum sağlığı verileri gibi kamusal dijital verilerin ve kamu istatistiklerinin, kısaca her türlü kamusal dijital veri ve bilgi kaynağının harmonik bir uyum içinde aynı dijital platform üzerinde derlenebilmesi, ancak bu verilerin sahibi olan kurumların aynı çatı altında örgütlenmesi veyahut yasal yeterlilik ve yaptırım gücü ile donatılan üst bir örgüt tarafından koordine edilmesi ile mümkün olabilir.

Türkiye’de Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Milli Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı gibi birbiriyle irtibatı olmayan, zengin tarihi arşiv koleksiyonuna sahip çok sayıda kurumda arşivcilik hizmeti verilmektedir. Bununla birlikte Cumhuriyet döneminde üretilen ve gizlilik değeri olmayan arşiv belgelerine sahip olan pek çok kurumda daha farklı amaçlarla arşivcilik hizmetleri verilmektedir. Örneğin TRT, Belediyeler, Üniversiteler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, dernek arşivleri gibi organizasyonel bakımdan farklılıklar içeren ve birbiriyle irtibatlı olmayan çok sayıda kurumda kendi hedefleri doğrultusunda arşivcilik çalışmaları yürütülmektedir. Dahası Türkiye’de araştırmaya açıldığında ve diğer arşivlerle bütünleştirildiğinde bireysel, kurumsal, ulusal ve uluslararası düzeylerde önemli çalışmalara kaynak olabilecek, hangi kurumda ve ne düzeyde arşiv potansiyeline sahip bulunduğu da bilinmemektedir. Özellikle yerel yönetimlerin ve ulusal düzeyde hizmet üreten sivil toplum örgütlerinin önemli bir arşiv birikiminin olduğu bilinmekte; ancak Türkiye’de ulusal düzeyde arşiv potansiyelinin tespiti ve değerlendirilmesine yönelik kapsamlı bir çalışma yürütülmediği için bunların tümüne, özellikleriyle birlikte tek bir kaynak üzerinde erişebilmek imkânsızdır. Dolayısıyla öncelikle ülkenin her türlü arşiv kurumunu ve bunların sahip olduğu arşivsel materyali özellikleriyle birlikte yansıtabilecek bir envanter çalışmasının yapılmasına ihtiyaç vardır.

Benzer durum kütüphane ve müzeler için de geçerlidir. Türkiye’de farklı örgütlenmeler altında hizmet üretme amacıyla kurulan farklı tür ve özellikleri olan çok sayıda kütüphane ve müzenin bilgi ve belge sağlama hizmeti verdiği bilinmektedir.

Üç sektörün her biri kendi hizmet alanları için geliştirmiş olduğu özel teknikleri bulunmaktadır. Nesne/materyal niteleme, nitelemede terminoloji kullanımı, sınıflandırma, koruma, saklama, sergileme ve iş akışı gibi pek çok hususta üç sektör de yıllar boyunca kullanılagelen kendi özel uygulamalarına sahiptirler. Kaynakların aynı platform içerisinde bütünleştirilmesi söz konusu olduğunda, yaşanabilecek sorunlar büyük çoğunluğu bu tür farklılıklardan kaynaklanacaktır. Fakat bu sektörlerin bir araya getirilmesi ile en azında üç sektörün kendi özel uygulamalarını birbiriyle paylaşması mümkün olacak ve böylece birbirlerinin iyi uygulamalarını görüp zaman içinde ortak yapıları inşa edebileceklerdir.

Bellek kurumları arasında ortak girişimleri hayata geçirmek hiç kuşkusuz kolay değildir ve bu süreç, ancak ortak projeler hazırlamak üzere bir araya gelindiğinde fark edilebilecek potansiyel sorunlar barındırmaktadır. Ancak farklılıklarına rağmen her tür bilgi kaynağının aynı yapı içinde hizmete sunulması, derin keşiflere olanak sağlayabilecek ve özellikle sosyal konuların kapsamlı şekilde değerlendirilebilmesinin yolunu açabilecektir. Farklı bellek kurumlarının ortak projeler içinde bütünleşmesi, bilgi kaynaklarının format ve yazılım bağımlılığı ile araştırma süreçlerini engelleyen sorunlardan arındırılmasını da sağlayabilecektir.

İnsanların yalnızca edindikleri denetimsiz bilgi kaynakları ile yetinmeleri bilgi kaynaklarının yöneticiliğini yapan her aktörün sorumluluk alanı içinde düşünmesi gereken bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Bu sorun bellek kurumlarının aktörlerinin, insanların bilgi arama mecrası olarak ilk tercihini yaptığı internet deryasında örgütlenmelerini ve daha aktif olarak yer almalarını gerektirmektedir. Sorun, kütüphaneler, arşivler ve müzeler gibi bellek kurumlarının, denetimli ve kanıt olma özelliğine sahip bilgi kaynakları ile internette tarama motorları tarafından öncelikle keşfedilebilecek yapıya bürünmeleri ve insanların belleğinde ilk sırada aranacak ortamlar olarak yer edinmeleri ile çözümlenebilir. Bu gereksinim, kütüphanelerin, arşivlerin, müzelerin ve diğer veri merkezlerinin işbirliği içinde geliştirmeleri gereken erişim sistemleriyle ve paylaşılabılır veriler ile donatılan ortak veri havuzları ile karşılanabilir.

Kaynaklar

- About - Global Open Data Index. (2017). 10 Kasım 2017 tarihinde <https://index.okfn.org/about/> adresinden erişildi.
- About the DCC: Digital Curation Centre. (2017). 10 Kasım 2017 tarihinde <http://www.dcc.ac.uk/about-us> adresinden erişildi.
- Becerra-Licha, S., Eisendrath, M. A., Irwin, S., Joffrion, E., Levine, M., Subramaniam PhD, M. and Watkinson, G. (2017). Collective Wisdom: An Exploration of Library, Archives and Museum Cultures. *Coalition to Advance Learning in Archives, Libraries and Museums*. 9 Kasım 2017 tarihinde http://cedar.wvu.edu/library_facpubs/57/?utm_source=cedar.wvu.edu%2Flibrary_facpubs%2F57&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages adresinden erişildi.
- Buckland, M. (1991). Information as Thing. 6 Kasım 2017 tarihinde <http://people.ischool.berkeley.edu/~buckland/thing.html> adresinden erişildi.
- Collection Statistics – World Digital Library. (2017). Retrieved November 10, 2017, from <https://www.wdl.org/en/statistics/> adresinden erişildi.
- Data. (2017). 11 Kasım 2017 tarihinde <https://opendevelopmentmyanmar.net/search/data/> adresinden erişildi.
- Exhibitions & Events - Archives New Zealand. (2017). 10 Kasım 2017 tarihinde <http://archives.govt.nz/events> adresinden erişildi.

Internet Archive: About IA. (2017). 10 Ağustos 2017 tarihinde <https://archive.org/about/> adresinden erişildi.

Lo, P., But, K. and Trio, R. (2013). Different missions, common goals–museum-library collaboration at the Hong Kong Maritime Museum in the service of local and family history and the conservation of documentary heritage in the South China Sea. Presented at the IFLA WLIC 2013 Singapur. 9 Kasım 2017 tarihinde <http://library.ifla.org/231/7/220-lo-en.pdf> adresinden erişildi.

Maps: Open Development Cambodia (ODC). (2017). 11 Kasım 2017 tarihinde <https://opendevelopmentcambodia.net/map-explorer/> adresinden erişildi.

Mission and Objectives - World Digital Library. (2017). 6 Kasım 2017 tarihinde <https://www.wdl.org/en/about/> adresinden erişildi.

National Archives of Australia: Queen Victoria Terrace. (2015). 10 Kasım 2017 tarihinde <https://discoveringanzacs.naa.gov.au/learn> adresinden erişildi.

OCLC. (2017). ArchiveGrid -- About ArchiveGrid. 27 Ağustos 2017 tarihinde <https://beta.worldcat.org/archivegrid/about/> adresinden erişildi.

Odabaş, H. (2017). Arşiv Kataloglarında Standartlaşma Sorunları: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Çevrimiçi Arşiv Kataloğu. In *Arşiv Kataloglarında Standartlaşma Sorunları: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Çevrimiçi Arşiv Kataloğu*.

Office. (2017). 10 Kasım 2017 tarihinde <https://www.nationalarchivesstore.org/collections/office> adresinden erişildi.

Place overview: Global Open Data Index. (2017). 12 Kasım 2017 tarihinde <https://index.okfn.org/place/> adresinden erişildi.

Preservation and Curation in Institutional Repositories: Digital Curation Centre. (2010, March 10). 9 Kasım 2017 tarihinde <http://www.dcc.ac.uk/resources/briefing-papers/technology-watch-papers/curation-repositories> adresinden erişildi.

Spanning Boundaries: Coalition to Advance Learning in Archives, Libraries and Museums. (2015). 2 Kasım 2017 tarihinde <http://www.coalitiontoadvancelearning.org/why-collaborate/commonalities-differences-across-sectors/> adresinden erişildi.

The New York Art Resources Consortium. (2017). 9 Kasım 2017 tarihinde <https://www.nyarc.org/> adresinden erişildi.

The Open Definition - Defining Open in Open Data, Open Content and Open Knowledge. (2017). 11 Kasım 2017 tarihinde <http://opendefinition.org/> adresinden erişildi.

Using Metadata Standards: Digital Curation Centre. (2017). 11 Kasım 2017 tarihinde <http://www.dcc.ac.uk/resources/briefing-papers/standards-watch-papers/using-metadata-standards> adresinden erişildi.

Welcome to Europeana Collections - Europeana Collections. (2017). 27 Ağustos 2017 tarihinde <http://www.europeana.eu/portal/en/about.html> adresinden erişildi.

What is digital curation?: Digital Curation Centre. (2017). 11 Kasım 2017 tarihinde <http://www.dcc.ac.uk/digital-curation/what-digital-curation> adresinden erişildi.

What is Finna? (2017). 9 Kasım 2017 tarihinde <https://www.finna.fi/Content/about> adresinden erişildi.

Yarrow, A., Clubb, B. ve Draper, L.J. (2008). Public libraries, archives and museums: Trends in collaboration and cooperation. Hague: IFLA. 10 Temmuz 2017 tarihinde <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/108.pdf> adresinden erişildi.